

Rassissem

Versiun dals: 08.04.2024

Autura/autor: Bernhard C. Schär | Translaziun: Ivo Berther

La noziun rassissem designescha ina concepziun dal mund ch'è sa furmada en l'Europa tardmedievala, ch'è sa transformada fermamain dapi lura e sa derasada en tut il mund en il rom da l'imperialissem europeic (colonialissem). Ella sa basa sin la persvasiun ch'ils umans sa laschian attribuir a differentas «razzas» sin fundament da caracteristicas corporalas e culturalas u da lur derivanza, che questas gruppas stettian tranter ellas en ina relaziun ierarchica e che l'atgna «razza» saja superioriura a tut las autras ed oramai legitimada da dominar «ils auters». La scienza considerescha il rassissem sco fenomen da la moderna, però cun precursurs en l'antica ed en il temp medieval.

Per las differentas furmas da rassissem existan mintgamai atgnas noziuns sco antisemitissem, rassissem cunter ils nairs ubain rassissem cunter ils muslims (islam) resp. orientalissem. La noziun antiziganissem per designar il rassissem cunter Roma, Sinti e Jenics è contestada perquai ch'ella porta vinavant la noziun «zagrender» che duai vegnir surmuntada.

1. Origin dal rassissem modern

Autura/autor: Bernhard C. Schär | Translaziun: Ivo Berther

Cumbain ch'i sa tracta tar las «teorias da las razzas scientificas» d'in fenomen da la moderna, fruntan ins gia en funtaunas anticas sin numerusas expressiuns disfamantas per designar ils uschenumnads barbaras. Er en il temp medieval, en il qual la religiun ha giugà ina gronda rolla, n'èn ils gidieus (giudaissem), ils muslims, ils betg sedentars u ils Africans vegnids svalitads betg mo per motivs religius,

mabain er a basa da characteristics corporalas sco la colur da la pel ubain l'odur dal corp presuntiva. Per la gronda part da las perscrutadras e dals perscrutaders è il cumenzament dal rassissem modern da situar en il temp enturn il 1500: da quel temp cumenzan ins a duvrar adina dapli la noziun «razza» per ierarchisar gruppas d'umans a basa da characteristics corporalas e da lur derivanza e per legitimar la violenza cunter gruppas consideradas sco «inferiuras». Per l'ina è l'antisemitissem tradiziunal dals cristians s'accentuà durant la reconquista da la Peninsla Iberica dal domini muslim en furma da pogroms cunter la minoritad gidieua. Per l'autra han ins cumenzà da quel temp a deportar persunas messas en sclavitid sur l'Atlantic en las colonias europeicas da l'America dal Nord e dal Sid (sclavaria), nus che la violenza europeica ed epidemias importadas han ultra da quai chaschunà la mort en massa da persunas indigenas. E la finala han ins per part stgatschà minoritads immigradas en l'Europa nà da l'Asia e dal Proxim Orient che vegnivan designadas sco «zagrenders» (viagiants). La violenza cunter ils umans suppressids na tshessava er betg, cur che quels sa convertivan al cristianissem.

En quest context è sa derasada l'idea ch'ils umans sa differenzieschian sper lur religiun er anc entras characteristics pli intrinsicas, en spezial entras la «purezza dal sang». Tenor questa doctrina han ins admess en instituziuns spagnolas a partir dal 15avel tshientaner exclusivamain candidats senza perdavants gidieus u muslims. Ulteriurs criteris da discriminaziun da minoritads eran lur derivanza (genealogia) u apunta lur «razza». Uschia è furmas pli veglias d'ostilitad, legitimadas per ordinari entras la religiun, sa transfurmadas adina dapli en praticas da violenza modernas che sa legitimavan cun recurrer a corp, sang e «natira». Ils novs musters da giustificaziun n'han però betg substituì la cultura e la religiun: caracteristic per las furmas modernas dal rassissem è la cumbinaziun da criteris da svalitaziun apparentamain natirals e culturals.

2. Rassissem «scientific»

Autura/autor: Bernhard C. Schär | Translaziun: Ivo Berther

Cun la secularisaziun en il 18avel e 19avel tshientaner è la cumponenta religiosa dal rassissem stada adina damain en il center. L'illuminessem na considerava l'uman e la natira betg pli sco il resultat da la creaziun divina, mabain da leschas e process natirals enragischads en quest mund. En stretga colliaziun cun quai

han ils illuminists europeics sviluppà novas furmas dal guvern raziunal. Novas enconuschientschas scientificas sin ils champs da l'antropologia e biologia han mess en vista la pussaivladad da trair a niz a moda pli effizienta l'uman e la natira per intents economics. Medemamain han ins cumenzà en l'Europa a sa far patratgs davart ils origins natirals da la varietad umana sco er las características specificas ed ils potenzials economics da las «razzas» umanas. Cun l'avanzament da las teorias da l'evoluziun en il 19avel tschientaner han ins ordinà las relaziuns tranter las «razzas» sin in'axa cronologica e tschentà la «razza alva» a la testa dal progress. Er sch'ils uschenumnads perscrutaders da las razzas n'eran betg perina quantas «razzas» ch'i dettia in summa, co che quellas sajan sa furmadas ed en tge relaziun ch'ellas stettian ina cun l'autra: il fatg che las «razzas alvas» dominavan la natira e las «razzas estras» cun agid da la scienza e da la tecnologia (progress tecnic) als pareva da cumprovar suffizientamain lur superiurità civilisatorica e culturala. Colliada stretgamain cun quai era l'idea dal «cumbat da las razzas» e dal darvinissem social: la predominanza da la «razza alva» valeva sco smanatschada entras la «degeneraziun» interna e la «maschaida» cun «razzas estras», uschia ch'ins è stà da l'avis da stuair proteger quella, a partir da la fin dal 19avel tschientaner per exempel cun agid da l'eugenica.

Las conquistas europeicas imperialisticas adina pli numerusas en l'Asia ed en l'Africa en il 19avel tschientaner han derasà il rassissem en l'entir mund ed en tut las sferas da la societad. Quel ha per l'ina legitimà il sfruttament da las «razzas primitivas» colonisadas en in chapitalissem global dominà pli e pli da forzas europeicas e per l'autra, en num d'ina «missiun civilisatorica» europeica, las tentativas d'avischinar las societads colonisadas a la «civilisaziun» europeica ([missiuns](#)) cun las cristianisar ed «educar a la lavur». Il rassissem è er vegnì duvrà per giustifitgar la violenza excessiva cunter las «razzas primitivas» en numerusas guerras colonialas e la segregaziun da «razzas» en ils Stadis Unids da l'America (USA) ed en l'Africa dal Sid. Cun ils genocids dal 20avel tschientaner, surtut en consequenza da l'avanzament global dal faschissem, è il rassissem s'allontanà da las teorias da las razzas illuministicas che postulavan bain er in'ierarchia tranter las «razzas», ma che refusavan l'idea d'extinguer las «razzas primitivas». Tut en tut ha il rassissem furmà a moda essenziala numerus criteris structurals dal mund modern, saja quai en la scienza ubain en l'economia mundiala, en la strategia da guerra ubain en la cultura.

3. Rassissem structural e «rassissem senza razza» dapi il 1945

Autura/autor: Bernhard C. Schär | Translaziun: Ivo Berther

Gia a partir dals onns 1880 è sa fatga udir critica envers il rassissem «scientific». A surmuntar il rassissem sco doctrina dals stadis imperiali han però surtut contribuì ils crims dal holocaust (naziunalsocialissem), la [decolonisaziun](#) en l’Africa ed en l’Asia sco er ils success dal moviment per ils dretgs da burgais en ils Stadis Unids ils onns 1960 e 1970. Decleraziuns da las Naziuns unidas (ONU) han valità il rassissem suenter la Segunda Guerra mundiala sco «pseudoscientific» ed antidemocratic; la gronda part dals stadis, cun excepziun da l’Africa dal Sid sut il reschim da l’apartheid, han considerà da qua davent il cumbat cunter il rassissem sco element constitutiv da la democrazia. L’istorgia dal rassissem da bundant 400 onns perdura però en ina moda cumplexa che la perscrutaziun emprova da tschiffar cun agid da dus differents concepts: il rassissem structural designescha la repartiziun ineguala da las schanzas e resursas (egualità). Sin nivel global dischavantagescha quella bleras regiuns ch’èn stadas colonisadas antruras, ed entaifer ils Stadis Unids e las anteriuras metropolas imperialas da l’Europa discriminescha ella minoritads ch’èn immigradas or da las colonias da pli baud. Ina varianta dal rassissem structural è il rassissem ambiental che designescha il fatg che bleras regiuns ch’èn stadas colonisadas e minoritads che suffreschan da discriminaziun rassistica èn smanatschadas bler pli fitg da la destrucziun da l’ambient e da la midada dal clima. Sco «rassissem senza razza» vegn descritta la discriminaziun cuntinuanta da gruppas socialas, perquai che quella na sa fundescha betg pli sin la lingua discreditada dal rassissem biologic modern, mabain sa serva da concepts sco etnicità u differenzas religiusas e culturalas.

4. Rassissem en Svizra

Autura/autor: Bernhard C. Schär | Translaziun: Ivo Berther

La Veglia Confederaziun e la Svizra moderna èn, tant en lur dimensiun sociala, culturala, economica sco er politica, adina stadas involvidas en il fenomen global dal rassissem. Pogroms e stgatschadas da cuminanzas gidievas èn documentadas

en il 14avel e 15avel tschientaner; las emprimas expulsions da «zagrenders» medemamain en il 15avel tschientaner. Cun la «scuverta» da l’America e da la via maritima en l’Asia han centers da la stampa da cudeschs sco Basilea, Genevra u Turitg cumenzà en il 16avel tschientaner a publitgar chartas e cudeschs ch’han sistematisà e popularisà a moda protorassistica characteristics da pievels d’ordaifer l’Europa. Exponents da l’illuminessem sco il Turitgais Johann Kaspar Lavater han contribuì a sviluppar metodas scientificas per sistematisar e perscrutar las «characteristicas da las razzas» a maun dals corps e dals sentiments da l’uman. Louis Agassiz e ses anteriur assistent Carl Vogt èn stads dus dals teoretichers da las razzas cun la pli grond’influenza en tut il mund, cumbain ch’els represchentavan entaifer la teoria da l’evoluziun posiziuns oppostas. A la sava dal 20avel tschientaner èn ils instituts d’antropologia da las Universitads da Genevra e Turitg (Fundaziun Julius Klaus) avanzads a la testa dal rassissem «scientific» internaziunal. En la perscrutaziun da la DNA e da las gruppas da sang èn omadus centers sa referids fin en la segunda mesadad dal 20avel tschientaner ad ipotesas da la teoria da las razzas.

Acturas ed acturs sco er instituziuns svizras èn stads entretschads a moda multifara en las dimensiuns economicas, militaras e culturalas dal rassissem en las colonias europeicas, saja quai sur servetschs mercenars, viadis, stgomis scientifics, la participaziun al commerzi d’ultramars da sclavs e colonialas, consulats u societads missiunaras. Las «exposiziuns da pievels» (curtins zoologics), la litteratura per uffants e giuvenils, la reclama per colonialas e las donaziuns per las missiuns han ultra da quai fatg en il 19avel e 20avel tschientaner dal rassissem colonial che postulescha la superiurità d’ina «razza alva» ina part constitutiva da la cultura da mintgadi svizra cun cuntinuitads fin en il 21avel tschientaner.

Vegnì analisà per l’emprima giada è il rassissem en Svizra l’onn 1953 a chaschun da la visita dal scriptur afroamerican James Baldwin a Leukerbad: el ha descrit quel sco cretta «naiva» en la superiurità da la cultura e «razza» alva che zuppentia – cuntrari a l’America – sia vart violenta per mancanza da contacts directs cun umans mess en sclavidà u colonisads. A partir dals onns 1960 èn er ils intellectuals e perscrutaders s’occupads a moda pli intensiva da l’antisemitissem e da la xenofobia en Svizra. Ina reflexiun sistematica da las dimensiuns colonialas dal rassissem en Svizra – sco che Baldwin las aveva articulà – è succedida, abstrahà d’intervenziuns punctualas a partir dals onns 1970, pir ils onns 2010, cur che

intellectualas ed intellectuals sco er activistas ed activists «betg alvs» han crititgà adina dapli che la Svizra na sa confruntia betg cun si'istorgia coloniala.

5. Rassissem en la politica da minoritads e da migraziun

Autura/autor: Bernhard C. Schär | Translaziun: Ivo Berther

Fin lunsch en il 20avel tschientaner eran persunas betg europeicas e «betg alvas» en Svizra be ina pitschna minoritad; tuttina ha il context cultural en connex cun il rassissem colonial influenzà la politica da minoritads e da migraziun da la Svizra moderna. Umans mess en sclavitid ch'èn – sco per exempel Pauline Buisson – vegnids en Svizra sco possess d'uffiziers mercenars en servetschs colonials, ubain uffants che umens svizzers han schendrà cun dunnas colonisadas u messas en sclavitid e manà enavos en Svizra han a partir da la fin dal 18avel tschientaner adina puspè sveglià la dumonda, schebain umans «betg alvs» dastgian obtegnair en Svizra ils dretgs da burgais e da domicil (gruppas marginalas).

La [Constituziun federala](#) dal 1848 ha concedì il dretg da domicil be a Svizzers cristians (artitgel 41). Quai ha retardà l'egualitad giuridica da las gidieuas e dals gidieus ch'è vegnida concedida pir il 1866 (libertad da domicil) resp. il 1874 (libertad da cultus) sut pressiu internaziunala. Quai ha er gi in'influenza sin il commerzi cun stadis betg europeics: pervi da la mancanza dal dretg da domicil per umans muslims ha ina cunvegna da commerzi cun la Persia (Iran) betg pudì vegnir ratifitgada il 1857. Ina cunvegna cun il Giapun il 1864 ha bain segirà als Svizzers la libertad da domicil e da religiun en il Giapun, però refusà ils medems dretgs als diplomats giapunais en Svizra. Il medem onn han il Cussegl federal ed il parlament defendì il dretg dals commerziants svizzers e proprietaris da plantaschas en Brasilia da posseder umans d'origin african sco sclavs. Sut pressiu dals chantuns ha la Confederaziun scumandà il 1906 als «zagrenders» da far diever dal traffic public e relaschà in scumond d'entrar en Svizra ch'è stà en vigur fin il 1972 (immigraziun). Arguments rassistics èn er stads predominants tar la persecuziun dals Jenics organisada ils onns 1926-1972 da la Pro Juventute en stretga cooperaziun cun las autoritads (Ovra d'agid per ils uffants da la via, senzapatria).

Il reschim da migraziun modern da la Svizra è vegnì instituzionalisà cun stgaffir la polizia d'esters (1917) ed introducìr la Lescha federala davart la dimora ed il domicil

dals esters (1931). A l'entschatta han ins surtut gì en mira ils migrants a l'intern da l'Europa ed ils gidieus da l'ost (*Ostjuden*); las mesiras duevan cuvrir il basegn da forzas da lavur da l'exteriur ed a medem temp impedir ina surpopulaziun estra presumtiva. Er durant la Segunda Guerra mundiala èn motivs antisemitics stads en il center da la politica da migraziun e da fugitivs svizra. Ernst Delaquis, Heinrich Rothmund, Max Ruth ed auters schefffuncziunaris incumbensads d'exequir la legislaziun respectiva han recurri ad arguments che sa basavan sin la teoria da las razzas. Il dretg da domicil dueva vegnir concedì tenor il criteri da la «capacità da s'adattar». Persunas ch'appartegnian a «razzas» che stettian pli datiers da quella svizra duajan pudair sa domiciliar pli tgunsch che talas «ch'ans stattan pli dalunsch areguard la razza, la religiun e las tradiziuns» (Delaquis). A questas ultimas han ins surtut attribuì umans da l'Asia e dal Proxim Orient («Orientals») sco er umans d'origin african; en il suenterguerra, segnà d'ina migraziun economica augmentada, ha la Svizra però er considerà migrantas e migrants da l'Italia e d'auters stadis da l'Europa dal Sid sco pauc qualifitgads da s'adattar ed als ha be concedì permissiuns da dimora temporaras (stagiunaris).

Questa pratica ha chattà sia cuntinuaziun cun introducir ils onns 1990 l'uschenumnà model da trais circuls ch'ha repartì las estras ed ils esters en tschertga da lavur tut tenor lur «vischinanza culturala» en trais categorias. La Cumissiun federala cunter il rassissem (CFR), instituida il 1995, ha criticà ch'il model da trais circuls saja rassistic. Tuttina han ins mantegnì questa structura er cun s'adattar al reschim da migraziun europeic (Schengen e Dublin). Ina logica cumparegliabla è suandada a partir da la segunda mesadad dal 20avel tschientaner la politica da fugitivs svizra. Quella è sa mussada tendenzialmain generusa envers ils fugitivs da stadis europeics sut reschims communistics ([Guerra freida](#)), entant ch'ils moviments da fugia dal Balcan (Jugoslavia), da l'Asia, da l'Africa e dal Proxim Orient han gì per consequenza che las leschas d'asil èn daventadas pli restrictivas.

L'onn 1994 han las votantas ed ils votants acceptà ina lescha che punescha tgi che discreditescha u discriminescha publicamain cun plets, scrittiras u acziuns persunas u gruppas da persunas pervi da lur «razza», etnia u religiun e tgi che snega, bagatellisescha fermamain u emprova da giustifitgar il genocid u auters delicts cunter la dignità umana. A la dimensiun structurala dal «rassissem senza razza» na po la lescha cunter il rassissem dentant betg far frunt. Er en il 21avel tschientaner existan en Svizra anc adina structures e praticas – sco la

sutrepreschentanza da minoritads en posiziuns da decisiun ubain il *racial profiling* a chaschun da controllas polizialas – che partan d’in nuschegl imaginà sco alv u cristian e che classifitgeschan individis e minoritads tenor criteris sco naziunalitad, colur da la pel, religiun u lieu d’origin e repartan els en categorias sco «indigen» u «ester».

Funtaunas e litteratura

Litteratura

- Baldwin, James: «Stranger in the Village», en: *Harper’s Magazine*, 207/1241, 1953.
- «Stellungnahme der Eidg. Kommission gegen Rassismus zum Drei-Kreise-Modell des Bundesrats über die schweizerische Ausländerpolitik», en: [Tangram](#), 1, 1996, p. 53-59.
- Burghartz, Susanna (ed.): *Inszenierte Welten. Die west- und ostindischen Reisen der Verleger de Bry, 1590-1630*, 2004.
- Geulen, Christian: *Geschichte des Rassismus*, 2007 (2014²).
- Koller, Christian: *Rassismus*, 2009.
- Painter, Nell Irvin: *The History of White People*, 2010.
- Baldwin, James: *Fremder im Dorf. Ein schwarzer New Yorker in Leukerbad*, 2011 (anglais 1955).
- Bogdal, Klaus-Michael: *Europa erfindet die Zigeuner. Eine Geschichte von Faszination und Verachtung*, 2011 (2013⁴).
- Bancel, Nicolas; David, Thomas; Thomas, Dominic (ed.): *L’invention de la race. Des représentations scientifiques aux exhibitions populaires*, 2014.
- Schär, Bernhard C.; Ziegler, Béatrice (ed.): *Antiziganismus in der Schweiz und in Europa. Geschichte, Kontinuitäten und Reflexionen*, 2014.
- Michel, Noémi: «[Sheepology. The postcolonial politics of raceless racism in Switzerland](#)», en: *Postcolonial Studies*, 18/4, 2015, p. 410-426.
- Germann, Pascal: *Laboratorien der Vererbung. Rassenforschung und Humangenetik in der Schweiz, 1900-1970*, 2016.
- Heng, Geraldine: *The Invention of Race in the European Middle Ages*, 2018.
- Purtschert, Patricia: [Kolonialität und Geschlecht im 20. Jahrhundert. Eine Geschichte der weissen Schweiz](#), 2019.

- Wa Baile, Mohamed; Dankwa, Serena O. et al. (ed.): [Racial Profiling. Struktureller Rassismus und antirassistischer Widerstand](#), 2019.
- Zuber, Aline Mona: «Produire un savoir colonial dans un pays sans colonies». *Les savants et les milieux scientifiques suisses romands dans l'écueil de la pensée coloniale. Histoire et enjeux contemporains*, lavur da master, Geneva Graduate Institute, Geneva, 2020.
- Espahangizi, Kijan: [Der Migration-Integration-Komplex. Wissenschaft und Politik im \(Nicht-\)Einwanderungsland, 1960-2010](#), 2022.
- Fibbi, Rosita; Ruedin, Didier et al.: «[Hiring discrimination on the basis of skin colour? A correspondence test in Switzerland](#)», en: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48/7, 2022, p. 1515-1535.
- Santos Pinto, Jovita dos; Ohene-Nyako, Pamela et al. (ed.): [Un/doing Race. Rassifizierung in der Schweiz](#), 2022.
- Darman, Ashkira; Schär, Bernhard C.: [Zürcher «Mohren»-Fantasien. Eine bau- und begriffsgeschichtliche Auslegeordnung, ca. 1400-2022](#), 2023.

Ils cuntegns producids per incumbensa dal Lexicon istoric da la Svizra (LIS) suttastattan a la licenza Creative Commons CC BY-SA. Ils dretgs da tut ils auters cuntegns (en spezial maletgs, films e tuns) cumpetan a las possessuras ed als possessurs dals dretgs tenor menziun specifica en il lieu correspondent. [Utilisaziun/about/help/01-symbols-acronyms" target="_blank">Abreviazions e siglas](#), infurmaziuns davart [Utilisaziun/about/usage" target="_blank">la colliaziun, utilisaziun e citaziun dals cuntegns](#).